

Геннадій КРИВЧИК

*д.і.н., професор, завідувач кафедри українознавства
Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту ім. В. Лазаряна*

ГОЛЛАНДСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ: РЕЗУЛЬТАТИ Й УРОКИ

Консультативний референдум про затвердження Угоди про асоціацію України та Євросоюзу, що відбувся 6 квітня 2016 р. у Нідерландах, дав невтішні результати для України. На запитання «Ви за чи проти ратифікації Угоди про асоціацію Євросоюзу та України?» 61% з числа тих, що взяв участь у опитуванні, проголосували «проти», 38,21% – «за»; 1,69% бюлетенів було визнано недійсними. Явка на референдумі становила понад 32%, тож референдум був визнаний таким, що відбувся.

Попри те, що два тижня по тому (19 квітня) парламент Нідерландів незначною більшістю голосів (75 проти 71) все ж таки вирішив всупереч волевиявленню своїх громадян не відкликати закон про ратифікацію Угоди про асоціацію Євросоюзу та України, є необхідність проаналізувати ситуацію, що склалася, й зробити належні висновки. Безперечно, слід при цьому застосувати не політико-ідеологічний, а науковий підхід. Якщо політик може дозволити собі тлумачити факти, виходячи з так званої

політичної доцільності, то науковець, як і лікар, мусить точно діагностувати ту чи іншу недугу заради ефективного її подолання.

Відразу після оголошення результатів референдуму в українських ЗМІ було вміщено «по гарячих слідах» низку критичних матеріалів щодо невдалої агітації «за європейський вибір України», яку проводили в Нідерландах в останні тижні перед голосуванням представники українського політикуму, провідних українських церков, громадські й культурні діячі: мовляв, запізнилися з агітацією, не знайшли потрібних аргументів, не врахували менталітет голландців, не тих послали тощо. Гадаю, це мало місце. Проте, щоб зробити правильну оцінку, слід пригадати передісторію референдуму, тобто історію наших взаємовідносин з Євросоюзом.

Надію на швидке входження в європейський цивілізаційний простір Україна плекала від проголошення державної незалежності й до Революції гідності. Незалежно від того, яка партія була при владі й хто був президентом – Л. Кравчук, Л. Кучма, В. Ющенко чи В. Янукович, – державна пропагандистська машина постійно поширювала в суспільстві ідеологему, що в Європі створена майже ідеальна модель світоустрою й до повного ідеалу їй не вистачає лише України, тому вступ нашої країни в Європейський Союз є справою найближчого майбутнього.

Вступ України в ЄС визначався в якості основної мети зовнішньої політики нашої держави в низці документів, серед яких: Постанова Верховної Ради України «Основні напрями зовнішньої політики України» (1993 р.), Указ Президента України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002–2011 рр.» (2002 р.), Закон України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.) «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р.) та ін.

Натомість у самому Євросоюзі прийняття України в організацію не розглядалося в конкретній площині у жодному офіційному документі, в жодному публічному виступі офіційної особи. Більше того – впродовж багатьох років у ЄС постійно висловлювали сумніви щодо можливого членства України в європейській спільноті. Зокрема, в 2002 р. тодішній євро комісар з політики розширення Гюнтер Верхьоген заявляв, що «європейська перспектива для України не означає обов'язкове членство у найближчі 10–20 років, хоча це можливо». Проте вже невдовзі була фактично відкинута навіть така можливість. Новий комісар Олі Рен заявив, що ЄС має уникнути «занадто великого розширення» і «поточний план розширення виглядає цілковито завершеним». Така недвозначна позиція єврочиновника повністю впливала з прийнятого в 2003 р. документу «Ширша Європа – сусідство: нові рамки співпраці зі східними та південними сусідами», згідно з яким Україна отримала статус «нового дружнього сусіда». Це означало, що навіть у найближчому майбутньому не можна сподіватися на отримання чи навіть на подання заявки на

членство в ЄС. З 2009 р. по відношенню до України ЄС здійснює так звану «Стратегію східного партнерства», яка також не передбачає розгляд в практичній площині питання про вступ України в ЄС. Отже, політика Європейського Союзу ніколи не передбачала концептуальних підходів до надання Україні членства в цій організації.

Таку позицію керівництво ЄС по суті не змінило навіть після того, як в Україні в лютому 2014 р. відбулася Революції гідності й новою українською «проєвропейською» владою була підписана Угода про асоціацію з ЄС: в березні 2014 р. – політичної частини, а в червні – економічної. Так, виступаючи в березні 2016 р. на одному із зібрань у Нідерландах, голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер заявив, що Україна вступить до ЄС не раніше, ніж через 20–25 років. У цьому зв'язку важко не погодитися з ремствуваннями академіка Петра Толочка, який написав у одній зі своїх статей: «Європа вважає, що наша любов до неї має бути безроздільною. При цьому аніскільки не піклується про те, щоб вона була взаємною». Причини такої ситуації слід шукати як у Євросоюзі, так і в самій Україні.

Очевидно, нині Європа переживає не найкращі часи. У Євросоюзі посилюються внутрішні протиріччя: між Великою Британією й іншими країнами ЄС; між так званими старими членами ЄС і новими, передусім з числа колишніх соціалістичних країн; між «країнами-локомотивами» Євросоюзу (Німеччина, Франція) й такими «бідними родичами», як Греція і Португалія. Останнім часом, як відомо, виникли гострі проблеми у зв'язку з неконтрольованим нашествям біженців з Близького Сходу та Африки. Тільки одна Німеччина прийняла, за офіційними даними, вже понад мільйона біженців. Крім того, низка європейських країн несе серйозні фінансові збитки від обміну економічними санкціями зі своїм природним і традиційним економічним партнером – Російською Федерацією. Тож Європа явно не готова зазнати додаткових збитків через подальше зближення з Україною, яка перебуває нині, м'яко кажучи, в глибокій економічній кризі.

Однак головну причину нездійснення наших очікувань, вочевидь, слід шукати в нас самих. Прийнято вважати, що Україну не дуже поспішають приймати в ЄС через корупцію й бідність в країні. Однак, гадаємо, не меншого негативу до іміджу країни додають певний правовий нігілізм як влади, так і багатьох пересічних громадян, надмірний радикалізм і войовничість певних верств населення, нетерпимість багатьох наших політиків до іншої думки, масові порушення прав людини, наявність великої кількості охлократичних елементів в органах представницької влади, низький професійний рівень державного керівництва, – все те, до чого вже, на жаль, звикли наші громадяни, але ніколи не буде прийнято європейцями.

Резюме: для того, щоб посісти чільне місце серед цивілізованих країн, необхідно докласти багато зусиль, щоб цивілізувати власну країну.

По-перше, говорячи словами відомої української приказки, нам слід урешті решт поставити в політиці кобилу попереду воза, а не навпаки. Адже в будь-якому підручнику з політології написано, що первинною є внутрішня політика в країні, тобто розвиток економіки, забезпечення достойного життя населення, додержання прав людини й демократичних свобод тощо. Зовнішня політика вторинна. Вона має створювати міжнародні умови для розв'язання вказаних завдань.

По-друге, й головне, слід побудувати Європу в Україні. З тим, щоб сама Європа попросила нас дати згоду на прийняття в Євросоюз у якості рівноправного і корисного для неї члена. Як співає один з російських друзів України Андрій Макаревич: «Не надо прогибаться под изменчивый мир, пусть лучше он прогнется под нас».